

Prilog datiranju života Jurja Julija Klovića

Dr. Ivan Golub

redovni profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta
i pročelnik Katedre za dogmatiku u Zagrebu

Izvoran znanstveni rad

Stožerni datumi za datiranje čovjekova života su, dakako, datum rođenja i datum smrti. Datum rođenja Jurja Julija Klovića nigdje nije izravno zabilježen.¹ Giorgio Vasari, Klovićev suvremenik, prijatelj i prvi njegov životopisac donosi 1568. podrobne podatke o mjestu Klovićeva rođenja no godinu rođenja ne navodi.² Godinu pak smrti nije ni mogao navesti jer je tiskao Klovićev životopis dok je Klović još bio živ.

Prvi koji je neizravno priopćio godinu Klovićeva rođenja, a izravno godinu Klovićeve smrti, bio je Raffaello Borghini. Godine 1584. u djelu »*Il Riposo*« Borghini piše o Kloviću: »Umro je najzad u Rimu u dobi od 80 godina ljeta kršćanskog spasenja 1578. — morì ultimamente in Roma d'età d'anni 80 l'anno della Christiana Salute 1578.«³ Oslanjajući se na Borghinija, kasniji će Klovićevi životopisici izvoditi 1498. godinu kao godinu Klovićeva rođenja, a 1578. navoditi kao godinu Klovićeve smrti.⁴

Dan pak na koji da je u 1578. godini umro Julije Klović iznijet će istom o tristotoj godišnjici Klovićeve smrti, dakle upravo pred sto godina, Ivan Kukuljević Sakcinski: »[Kloviće] umre u Rimu dne 5. siečnja 1578.«⁵ Taj podatak Kukuljević je našao u rukopisnoj postili pripisanoj uz rub jednog primjerka Vasarijeva Klovićeva životopisa.⁶

¹ Temeljitu, ne posve i cjelovitu bibliografiju donosi Maria Cionini — Visani u monografiji *Julije Klović*, popraćenju predgovorom Grge Gamulina, Zagreb 1977, str. 108 — 110. Selektivnu, dijelom valoriziranu bibliografiju vidi: Ivan Golub, *Juraj Julije Klović Hrvat — Georgius Iulius Clovius Croata (1498 — 1578)*, Peristil, Zagreb 1973/74, br. 16—17, str. 65 — 78; Peristil, Zagreb 1975/76, str. 39 — 42.

² *Le Vite de' piu eccellenti pittori, Scultori et Architettori Scritte da M. Giorgio Vasari pittore et architetto Aretino. Secondo, et ultimo volume della Terza parte. Nel quale si comprendano le nuove Vite, dall'anno 1550 al 1567.* In Fiorenza Appresso i Giunti 1568, str. 849 — 854. O problemu Klovićeva rodnog mjesta vidi Ivan Golub, *Juraj Julije Klović Hrvat*, Peristil, Zagreb 1975/76, br. 18/19, str. 31 — 39.

³ *Il Riposo di Raffaello Borghini in cui della pittura, e della scultura, de' piu illustri Pittori, e Scultori, e delle piu famose opere loro si fa mentione; e la cose principali appartenenti à dette arti s'insegnano.* Firenze 1584, str. 533.

Klovićeva godina rođenja nije nigdje izravno zabilježena, a i o točnom datumu smrti mišljenja znanstvenika su se razlikovala. Autor informira o povijesnom toku rješavanja tog problema citirajući mišljenja Borghinija, Ivana Kukuljevića Sakcinskog, A. Bertolottija, Johna Bradleya, F. Bonarda i druge. Nakon toga opisuje svoju pedantnu potragu za službenim dokumentima o danu i mjestu Klovićeve smrti, tj. potragu za maticom umrlih. Velikom pronicljivošću pošlo mu je za rukom da otkrije da se podatak o Klovićevoj smrti nalazi u matici umrlih župe San Lorenzo in Damaso u Rimu, po kojem nepogrešivo utvrđuje da je umjetnik umro 3. siječnja 1578.

Dokora će to datiranje doći u pitanje. Godine 1882. A. Bertolotti otkriva i objavljuje Klovićevu oporuku i inventar njegove ostavštine.⁷ Iz tih izvora nastoji utvrditi datum Klovićeve smrti. Oporuka nosi zbunjujući datum 27. prosinca 1578, no, upozorava Bertolotti, oporuka je datirana po tadašnjem kalendaru, a tada je u Rimu građanska godina počinjala ne 1. siječnja, već 25. prosinca, s Božićem. Klovićeva dakle oporuka po sa-

⁴ Godine 1642. Giovanni Baglione gotovo doslovce prenosi Borghinijev podatak o Klovićevoj smrti: »Mori in Roma nell' età di 80 anni correndo quelli della nostra salute 1578« (*Le vite de' pittori, scultori et architetti dal Pontificato di Gregorio XIII del 1572 in fino a' tempi di Papa Urbano Ottavo nel 1642, scritte da Gio. Baglione Romano e dedicate all' Emminentissimo e Reverendissimo Principe Girolamo Card. Colonna.* In Roma, nella stamperia d'Andrea Fei MDCXLII, str. 16). Godine 1763. Füsslijev *Allgemeines Künstler-Lexicon* bilježi za Klovića »Starb 1578« (str. 131), a godine 1776. De Fontenaineov *Dictionnaire des Artistes* veli za Klovića »mort à Rome en 1578« (str. 387). *Neues allgemeines Künstler-Lexicon* od G. K. Naglera bilježi za Klovića da je umro 1578 (sv. III, München 1836, str. 13). A. Seubert iste 1878, kad je Kukuljević objelodanio datum kad je u 1578. umro Klović, bilježi da je Klović umro 1578 (*Allgemeines Künstlerlexicon*, sv. I, Stuttgart 1878, str. 281). W. Bradley će čak skoro desetljeće nakon što je Kukuljević iznio nadnevak Klovićeve smrti ostati samo na Borghinijevu podatku i zapisati za Klovića »died at Rome in 1578« (*A Dictionary of Miniaturists, Illuminators, Calligraphers and Copyists*, vol. I, London 1887—89, str. 236).

⁵ Sam je Kukuljević, pišući prvi put o Kloviću, godine 1852. naveo samo godinu (1578) Klovićeve smrti (*Život Jurja Julija Klovia slikara, Prinesak za pověstnicu umětnosti slavenske*, Zagreb 1852, str. 32; *Leben des G. Julius Clovio, Ein Beitrag zur slawischen Kunstgeschichte*, Agram 1852, str. 52). Istom u knjizi »*Jure Glović prozvan Julijo Klovio hrvatski sitnoslikar*« Kukuljević će navesti 5. siječnja 1578. kao datum Klovićeve smrti (str. 53).

⁶ »U jednoj rukopisnoj Postilli, čuvanoj u zbirci markeza Luke Burbona del Monte, ima zabilježen dan smrti Klovićeve ovako: 'Obiit Romae 5. Januarii 1578 summus minio pingendi artifex, sepultus in aede sancti Petri ad Vincula'. Vasari Ediz. Le Monnier. Ediz. Giuntina e Triestina.« (Kukuljević, *Jure Glović prozvan Julijo Klovio*, str. 53—54, bilj. 2).

dašnjem kalendaru nosi datum 27. prosinca 1577. Tu je u oporuku Klović potvrdio još 3. siječnja 1578. A već 4. siječnja 1578. sastavljen je inventar koji se naziva: »*Ovo je inventar pokretnina što ih je ostavio u baštinu pokojni gospodin Don Julije Klović*«. ⁸ Bertolotti je iz toga zaključio da je Klović umro 4. siječnja 1578.⁹

Ipak Bertolottijevo datiranje bit će zaboravljeno, a Kukuljevićevo datiranje bit će usvojeno. Za dataciju naime koju donosi Kukuljević (5. siječnja 1578) opredijelit će se povjesničar minijaturistike John Bradley. U opsežnom djelu »*The Life and Work of Giulio Clovio*« (London 1891), koje je lani 1977, dakle uoči 400 obljetnice Klovićeve smrti, izišlo pretiskom¹⁰ Bradley će bezrezervno prenijeti 5. siječnja 1578. kao nespornan datum Klovićeve smrti: »*He died, on January 5th 1578.*«¹¹ Od pojave Bradleyeve monografije, studije, leksikoni i enciklopedije donose kao nespornan datum Klovićeve smrti 5. siječnja 1578.¹² S jednom međutim iznimkom.

Naime godine 1929. Fourière Bonnard vraća se Klovićevoj oporuci i inventaru Klovićeve ostavštine i odatle nagađa da Klović nije preživio 3. siječnja, ili je umro iduće noći.¹³ Bonnardovo nagađanje je međutim ostalo nezapaženo.

Tako smo dočekali 400. obljetnicu Klovićeve smrti a da nemamo nedvojbenog i službenog podatka o danu kad se ugasio plodan život našeg minijaturista. Potaknut time dao sam se na traženje službenih dokumenata o danu i mjestu Klovićeve smrti, konkretno na traženje matica umrlih.

⁷ A. Bertolotti najavljuje objelodanjenje oporuke tekstem »*Don Giulio Clovio il principe dei miniatori*« u Il Bibliofilo diretto dal comm. Carlo Lozzi 3 (1882) 88—89. Iste godine objavljuje najavljene nove dokumente: *Don Giulio Clovio Principe dei miniatori*, Notizie e documenti inediti per A. Bertolotti, *Atti e memorie delle Deputazioni di Storia patria dell' Emilia*. Nuova serie Vol. VII, Parte II, Modena 1882. Izašlo i kao separat. Slijedeće, 1883. godine oporuku je prešampao Vjestnik Hrvatskog arheološkog društva u Zagrebu 5 (1883) 28 sl, no kako je pri tom izražena sumnja da je Bertolotti nije posve točno prepisao, Ivan Crnčić je pribjegao izvorniku i utvrdio da je oporuka nešto drugačija, pa ju je kritički priredio i priopćio u Viestniku Arheološkog društva u Zagrebu 6 (1884) br. 2, str. 58—61. Međutim je Crnčićevo kritičko izdanje oporuke ostalo nezapaženo. Zbog važnosti koju oporuka ima za poznavanje Klovića prešampao ju je John W. Bradley u svojoj monografiji *The Life and the Work of Giorgio Giulio Clovio* (str. 376 — 379), ali ne po Crnčiću već po Bertolottiju. Bacotich ju je pak prešampao iz Viestnika Hrvatskog arheološkog društva iz 1883, a ne Crnčićevo kritički tekst iz istog Viestnika 1884 (Arnolfo Bacotich, *Giorgio Giulio Clovio*, 1498 — 1578, Dalmata, Archivio storico per la Dalmazia 11, 1936, sv. 20, sveščić 118, str. 422 — 444).

⁸ »*Die 4 Januarii 1578. / In nomine domini amen etc. Hoc est inuentarium bonorum mobilium relictorum in hereditate q. D. Don Julii Clouij repletorum in stantiis sue solite habitationis in Palatio Ill. i et R. mi D. Cardinalis Farnesii confectum de ordine R. d. Ep. Melfiensis Majoris Domus predicti Ill. mi d. Cardinalis presentibus et assistentibus ibidem R. D. Don Honofrio Venatio priore S. ti Petri ad Vincula et R. d. Victorio Petrutio ad hoc per predictum R. Ep. deputato ac D. Claudio Massarolo et primo in camera solita predicti q. Don Julii.*« (Bertolotti, *Don Giulio Clovio*, str. 17—18).

⁹ *A di 3 gennaio ancora in vita riconfermava le principali prescrizioni del testamento ... E che morisse nel giorno seguente risulta evidentemente dall' inventario fatto a di 4 gennaio*« (Bertolotti, *Don Giulio Clovio*, str. 7).

Polazeći od općeg uvjerenja da je Klović umro u palači Farnese u Rimu, istraživanje je valjalo poduzeti u maticama umrlih rimske župe Santa Caterina della Rota. Naime, na području te župe nalazila se palača Farnese. Međutim matice umrlih te župe počinju istom s godinom 1600, dakle nakon što je Klović već bio umro.¹⁴

Od Oliviera i Geneviève Michel, koji upravo surađuju na zborniku o palači Farnese, doznao sam da je u doba Klovićeve smrti palača Farnese još u gradnji i da onih nekoliko useljivih soba drži tada Duca di Parma. To me potaklo da pokušam utvrditi gdje je onda u doba Klovićeve smrti stanovao kardinal Alessandro Farnese, kako bih ustanovio gdje je umro njegov dvorski minijaturist Julije Klović. Kao vicekancelar Rimske crkve kardinal A. Farnese mogao je snagom službe boraviti u palači vicekancelara zvanj Cancelleria. Ako je Klović umro kao ukućanin kardinala Alessandra Farnesea, koji je u palači Cancelleria domaćin, onda bi se zapis o Klovićevoj smrti mogao naći u maticama umrlih one župe na čijem se području nalazi palača Cancelleria. To je župa San Lorenzo in Damaso. Župna crkva San Lorenzo nalazi se u samoj palači Cancelleria i u isti čas služi i kao dvorska kapela i župna crkva. U Arhivu Vikarijata Rima (*Tabularium Vicariatus Urbis — Archivio storico del Vicariato di Roma*) nalaze se matice umrlih župe San Lorenzo in Damaso iz doba kad je Klović umro. To je svezak: *San Lorenzo in Damaso, Liber Matrimoniorum et Defunctorum: Morti 1556—1592*«. Doista na f. 97 r nalazi se ovaj zapis:

Génaro 1578

A di. 3. morse ms Giulio Miniator' dell' Ill. mo Farnese fù portato à S. Pietro in Vincoli. t. 4.

Zapis, razriješimo li kratice, glasi:

Génaro 1578

A di. 3. morse messor Giulio Miniator' dell' Illustrissimo Farnese Fù portato à San Pietro in Vincoli. torci 4. (Siječanj 1578. — Dne 3. umrije gospodin Julije minijaturist Presvijetlog Farnesea. Bje prenesen u Sveti Petar u okovima. Dublijera 4.)

¹⁰ Reprint Amsterdam: Hissiak 1977.

¹¹ Bradley, *The Life and Work of Giulio Clovio*, str. 186.

¹² Dakako oni koji se ne omeđuju na to da navedu samo godinu smrti 1578. kao npr. J. A. Herbert u Thieme — Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, sv. VII, Leipzig 1912, str. 123.

¹³ »*Il ne passa pas la journée, ou mourut dans la nuit suivant.*« (Fourier Bonnard, *Don Giulio Clovio miniaturiste, 1498 — 1578*, Bibliothèque de Saint — Louis des Français a Rome, Rim — Paris 1929, str. 71).

¹⁴ Matice krštenih župe Santa Caterina della Rota počinju s 1560, a stanje duša i status animarum s 1623. Kad bi stanje duša postojalo iz Klovićeva vremena, imali bismo zacijelo dragocjene podatke, jer se u stanju duša popisivalo stanovništvo po ulicama, u ulicama pak po kućama, a u kućama sve osobe. Matice rimskih župa nalaze se u Archivio storico del Vicariato di Roma.

¹⁵ Da skraćena t. znači torce vidljivo je iz istih Matice umrlih gdje na f. 111 v dolazi »*torce*«.

Genaro 1578
 A di 2 morse d. n. madi di Geminiano pollaro lo, t. 4.
 A di detto il figliolo di m. Giovanni libiano d' inetro a s. Agnese
 fu portato qui t. 6.
 A di 3 morse m. Giulio Miniator' dell' Ill. m. Farnese, fu portato a s.
 Pietro in Vincoli t. 4.

Zapis o smrti J. J. Klovića u »Matici umrlih San Lorenzo in Damaso«. Razriješe li se kratice, zapis glasi: »Genaro 1578 / A di. 3. morse messer Giulio Miniator' dell' Illustrissimo Farnese. Fù portato à San Pietro in Vincoli. torci 4.

I tako smo napokon o četiristotoj obljetnici Klovićeve smrti došli do službenog, vjerodostojnog dokumenta o mjestu i danu smrti znamenitog minijaturista.

Zapis je sličan ostalim zapisima matice umrlih, koji nisu, doduše upisivani u neki formular, već su bilježeni slobodno, no ipak prema ustaljenom obliku u redosljedu: nadnevak smrti, mjesto smrti (ulica ili palača), ime i zanimanje pokojnikovo, mjesto ukopa i broj dublijera koji su, zacijelo, gorgjeli uz pokojnikov odar ili baklji koje su se nosile u sprovodu.¹⁵ Sve te elemente sadržava na svoj način i zapis o Kloviću.

Dan Klovićeve smrti je treći siječnja 1578. Brojka 3 se oštro razlikuje od brojke 5, koju je npr. ista ruka u istim maticama umrlih napisala pod datumom 5. ožujka 1576. Brojka 3 je nadalje u maticama umrlih istovjetna s brojkom 3 što ju je ista ruka u istim maticama umrlih napisala pod 3. studenoga 1577. Klović je dakle umro 3. siječnja 1578. a ne 5. siječnja 1578, kako je to općenito ušlo u literaturu. Nema sumnje da prednost ima izvor pred literaturom i službeni dokument pred obavještenjima druge ruke.

Kako god na oko izgleda da zapis o Klovićevoj smrti za razliku od običajnih matičnih zapisa ne donosi mjesto gdje je Klović umro, mjesto je ipak uključeno za bilježenje. Ono je naime uključeno u riječima: »*minijaturist Presvijetlog Farnesea — miniator' dell' Illustrissimo Farnese*«. Time je naime rečeno da je Klović dvorski slikar kardinala Farnesea. Kuća pak, odnosno dvor u kojem se nalazio Farnese kao domaćin, a Klović kao dvorski minijaturist, nije palača Farnese¹⁶ već palača Cancelleria.¹⁷ Kad bi to bila palača Farnese a ne Cancelleria, onda se zapis o Klovićevoj smrti ne bi nalazio u maticama umrlih župe San Lorenzo in Damaso, na području koje župe se nalazi Cancelleria. Pogrešno se iz nadnevnika Klovićeve oporuke izvodilo da ju je Klović napravio nedugo prije smrti u palači Farnese, te da je u istoj palači i umro. Nadnevak oporuke glasi: »Sači-

njeno u Rimu u palači gore spomenutog presvijetlog gospodina kardinala [Alessandra Farnesea] a u spavaonici gore spomenutog oporučitelja [Julija Klovića]. — *Actum Romae in palatio predicti illustrissimi d. cardinalis et in camera cubiculari predicti d. testatoris*«. ¹⁸ Ne veli se »u palači Farnese«, nego u »palači gore spomenutog gospodina kardinala [Alessandra Farnesea]«. A palača kardinala A. Farnesea bila je palača Cancelleria snagom službe vicekancelara, koju je kardinal Alessandro Farnese obnašao od svog imenovanja za kardinala 1535. do smrti 1589.¹⁹ Julije Klović nije dakle, kako se smatra, umro u palači Farnese, nego u palači Cancelleria u Rimu.

Od podataka o imenu Klovićevu zapis matica umrlih donosi samo ime Giulio — Julije. Ispred imena ne dolazi Don ili Reverendo, čime bi se označivala Klovićeva pripadnost svećeničkom ili redovničkom staležu, već jednostavno dolazi pred imenom »*messer*«. Naziv »*messer*« se doduše znao upotrebljavati i za crkvene osobe,²⁰ no pisac ovih matica umrlih nikad ne upotrebljava

¹⁶ Palača Farnese je od obitelji Farnese prešla kasnije na Borbonne iz Napulja, a sada je u njoj sjedište francuske ambasade.

¹⁷ Palazzo della Cancelleria započeta (1483) od kardinala Scarampa Mezzarota, nastavljena od kardinala Raffaele Riarija, postaje sjedištem crkvenih ureda i rezidencijom uz urede vezanih prelata, a u prošlom stoljeću služi neko vrijeme kao sjedište civilnih ustanova, da bi opet s Laternakim ugovorom od 1929 bila sjedište crkvenih ustanova s privilegijem eksteritorijalnosti. Makar se svaka nalazi na području druge župe, palača Farnese i palača Cancelleria udaljene su jedna od druge jedva koji stotinjak metara.

¹⁸ Crnčić, [Klovićeva oporuka], str. 60.

¹⁹ Moroni Gaetano, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, sv. 23, Venezia 1843, str. 211.

²⁰ Nicolo Tommaseo, *Dizionario della lingua italiana*, sv. V, Torino 1924, str. 221; Palazzi Fernando, *Novissimo dizionario della lingua italiana*, Milano 1939, str. 699.

»messer« za redovnike, a za svećenike ga rijetko upotrebljava, a kad ga upotrebljava, onda »messer« nikad ne dolazi sam nego skupa s »reverendo«. ²¹ Pisac dakle službenog zapisa u maticama umrlih (redovito župnik) nije Klovića ničim obilježio čime je inače u maticama umrlih označivao pokojne redovnike i svećenike. A budući da se župna crkva San Lorenzo in Damaso nalazila u palači Cancelleria u kojoj je boravio i Klović zacijelo je piscu matica umrlih bio dobro poznat Klovićev status. Kako je crkva San Lorenzo in Damaso bila istovremeno i župna crkva i dvorska kapela Cancelleriije, župniku bi bilo poznato da je Klović obnašao svećeničke funkcije, i to bi našlo mjesta u zapisu u maticama umrlih, kao što je nešto kasnije iste godine našao mjesta zapis: »A di 17 detto [Giugno 1578] [...] *fre Vittorio della Minerva confessore del Cardinale Alessandro*«. ²² Bit će dakle da je Klović papinskom dispenzom koju mu je davno bio pribavio kardinal Grimani napustio redovnički i možda kojom drugom dispenzom svećenički stalež kako bi se svim vremenom i svim snagama mogao posvetiti umjetnosti. Bilo je to naime vrijeme kad se još za pape biralo osobe koje nisu bile svećenici. Sam Pavao III Farnese kad je bio izabran za papu nije bio svećenik. Za tadašnje pape nije dakle bilo neobično redovnika ili svećenika svesti na lajički stalež (*reductio ad statum laicalem*) kako bi se mogao posvećiti umjetnosti, tom više što su ti pape i sami bili promicatelji znanosti i umjetnosti. Klović je zadržao, kako bilježi Baglione, dugu odjeću makar nije bio više redovnik, ²³ a vjerojatno i naziv Don makar

nije obnašao svećeničkih funkcija.

Klovićevo zvanje zabilježeno je u maticama umrlih jednom riječju »*Miniator*«.

Mjesto pokopa je također u maticama umrlih navedeno »*Bje prenesen u Sveti Petar u okovima*«. Klović je pokopan u crkvi reda regularnih kanonika sv. Augustina kojima je nekoć pripadao kao član. ²⁴

Vjerno obrascu po kojem su se unosili podaci o pokojniku u matice umrlih o Kloviću je napisano »*četiri dublijera*«. Ako se time označavala klasa pogreba onda je Klović bio u srednjoj klasi. U istim naime maticama umrlih nalazimo zapisano uz neke pokojnike manje od četiri dublijera ili baklje a uz neke više od četiri dublijera ili baklje. ²⁵

²¹ »*Giugno 1586 [...] Il Reuerendo ms. Jacomo Ronchoni Benefitiato di Chiesa*« (F. 141 v). U istim se maticama umrlih navode biskupi i prelati bez »ms« (f. 111 r, 111 v). Jedan obični svećenik je u istim maticama umrlih zabilježen bez »messer reuerendo« no s naznakom »prete«: »*Luglio 1583. 6 Prospero Gais prete in casa di m:a Clelia sua sorella*« (f. 132 v).

²² *Archivio del Vicariato, San Lorenzo in Damaso, Liber Matrimoniorum et Defunctorum: Morti 1556—1592*, f. 88 v.

²³ »*Il Cardinal Grimani [...] impetrò dal Papa, ch'egli si potesse cauar l'habito, benche poi sempre di lungo vestisse*« (Baglione, *Le vite*, str. 15).

²⁴ U oporuci je odredio da mu se na grob stavi natpis »*Hic Jacet Don Julius Clovius*« (Crnčić, [Klovićeva oporuka], str. 59). Postoji potvrda (ricevuta) od 15. siječnja 1578. kojom prior crkve sv. Petra u okovima Honofrio Venazio potvrđuje da je zadržao 21 škudu za postavljanje nadgrobnog spomenika Kloviću: »*Il priore sudetto dichiarava di ritenere [...] scudi 21 per far la lapide sulla tomba del Clovio*« (Bertolotti, *Don Giulio Clovio*, str. 21). Bit će da je tada podignut skroman spomenik prema posljednjoj volji Klovićevoj. Nadgrobni spomenik što su ga 1632. podigli regularni kanonici Kloviću zamijenio je zacijelo prijašnji, možda zbog oštećenosti prvotnog spomenika, a možda jednostavno zato što je za barokni ukus 17. stoljeća Klovićev spomenik bio prejednostavan, pa ga je trebalo zamijeniti kićenijim. U Arhivu regularnih kanonika lateranskih Presv. Otkupitelja u Rimu nisam našao nikakvih podataka u vezi s podizanjem Klovićeva nadgrobnog spomenika, a niti u arhivu Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu (Pontificium Collegium Croaticum S. Hieronymi in Urbe) u zapisnicima sjednica Kongregacije sv. Jeronima nema nikakvog zapisa o tome da bi Klovićevi sunarodnjaci što su tada boravili u Rimu potakli podizanje doličnije nadgrobne ploče Kloviću. No nije isključeno da je u tome mogao imati udjela Tomco Mrnavić, tadanji predsjednik Kongregacije sv. Jeronima, koji se inače na svakakve načine trudio oko obilježavanja slavne prošlosti svojega naroda.

²⁵ Ima slučajeva s više, npr. osam dublijera odnosno baklji (f. 99).

Ljerka Gašparović

JURAJ JULIJE KLOVIĆ IN THE STROSSMAYER
GALLERY

An in-depth insight into the professional literature and archive material leads the author to the discovery of data on a series of works which have been attributed to J. J. Klović, but which have since then disappeared from this country (graphics: »Woman in a Cloak« and »Peeping Tom«), as well as works which are in Zagreb, associated with this master's name (the Missale of Bishop Simun Erdödy, »The Abduction of Ganymede«, »Judith and Holofernes«, »Self Portrait«, quite similar to the self portrait now in the Kunsthistorisches Museum in Vienna. These works are part of the collection of the Strossmayer Gallery in Zagreb. There is a note on the need for in-depth analysis of the problem posed by the painting »The Entombment« which is identical in invention to Klović's version of the same theme in a private collection in Milan.

Ivan Golub

A CONTRIBUTION TO DATING THE LIFE OF
JULIJE KLOVIĆ

Klović's year of birth has never been found directly registered anywhere, and the opinions of scholars have differed as to the exact date of his death. The author discusses the historical course followed in resolving this issue, citing the opinions of Borghini, Ivan Kukuljević Sakcinski, A. Bertolotti, John Bradley, F. Bonnard and others. After this he describes his meticulous search for official documents referring to the exact day and place that Klović died, i. e. a search through mortuary registers. Thanks to his great persistence he managed to discover that the information about Klović's death is in the mortuary register of the parish of San Lorenzo in Damaso in Rome, according to which he was able to ascertain beyond a shadow of a doubt that the artist died on 3 January 1578.

Vinko Zlamalik

THE ILLUMINATION OF THE MISSALE OF BISHOP
SIMUN ERDÖDY

The author updates the issue of the identity of the artist who executed the illumination of 16 pages of the Missale of Bishop Simun Erdödy from the Zagreb Metropolitan library and he presents a series of arguments in support of the thesis that it was done (in those sections of the most beautiful figural composition and in the landscape views) by J. J. Klović. In the introduction he sheds light on the activity of the famous Budim scriptorium where Klović is known to have been active between 1524 and 1526. He points, moreover, to the historical fact that Klović was in the service of Bishop Erdödy during this period, and that he took part in the Battle of Mohačko Polje in the Bishop's entourage. Deciphering the cryptogram on fol. CXXXII he uncovers the artist's full name and surname, and on the basis of a series of deciphered symbolic signs he supports his claims as to the artist's tendency to compose enigmatic messages about himself as a warrior and his feelings for his threatened homeland.

Renata Gotthardi-Skiljan

COPPER ETCHINGS AFTER KLOVIĆ IN THE
GRAPHIC CABINET OF THE YUGOSLAV
ACADEMY OF SCIENCE AND ART

In the Valvasor collection of the Zagreb Archbishopric in the Graphics Cabinet in Zagreb and in the Bogišić Collection in Cavtat there are the following copper etchings executed from ideas by Juraj Julije Klović, the Croatian miniature painter: 1) the Crucifixion, 2) the Entombment, 3) the Resurrection, 4) the Appeal of St. Paul, and 5) St. George on a Horse. Numbers 1), 2), 4) and 5) are beyond doubt. In professional literature they are well known and described as the works of Cornelis Corte, and number 3), the Resurrection, is also Corte's copper etching, clearly done according to Klović, but it has not yet been described. The author considers that it is a print made from the original plate at a later date, when, due to damage, it had been touched up and somewhat reduced in size. The print was made by a German publisher, and on the basis of the watermark on the paper this was probably in Nürnberg in the last quarter of the 18th century (Paul Fürst?).